УДК 368

РИНОК ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ, ВІЙНИ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Т. Мельник, кандидат економічних наук, доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
В. Семендяєва, викладач
Кропивницький будівельний фаховий коледж

Становлення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ) в Україні розпочалося у 1994 році з прийняття відповідного указу Президента та постанови Кабінету Міністрів, однак уже в 1995 році його запровадження було призупинено. Подальший розвиток відбувся у 1996 році із закріпленням ОСЦПВВНТЗ як обов'язкового виду страхування в Законі України «Про страхування» та ухваленням підзаконних актів, що регулювали механізм його функціонування до 2005 року. Ключовим етапом стало прийняття у 2004 році спеціального Закону України «Про ОСЦПВВНТЗ», який забезпечив системне регулювання ринку, сприяв впровадженню міжнародних стандартів та інтеграції України до європейського страхового простору [2, с. 227].

Сучасна модель ОСЦПВВНТЗ передбачає укладання внутрішніх і міжнародних договорів страхування (система «Зелена картка»), що забезпечують відшкодування шкоди потерпілим у ДТП та захист майнових інтересів страхувальників. При цьому спостерігається тенденція до скорочення кількості страховиків на українському внутрішньому ринку та незначного зростання учасників міжнародного сегмента.

Важливим етапом трансформації стало набрання чинності з 1 січня 2025 року нового Закону України № 3720-IX [3], який посилив регуляторні та інституційні засади функціонування ринку, створив передумови для гармонізації із законодавством ЄС і впровадження кращих міжнародних практик. У стратегічній перспективі це сприятиме підвищенню ефективності ринку ОСЦПВВНТЗ та його подальшій інтеграції до європейського страхового простору.

Дослідження обсягів страхових премій, виплат і рівня збитковості за ОСЦПВВНТЗ впродовж 2016-2025 рр. засвідчило про нерівномірний розвиток ринку ОСЦПВВНТЗ під впливом макроекономічних і соціальних чинників (рис. 1). У 2016-2019 рр. спостерігалося стабільне зростання страхових премій і виплат, зумовлене відновленням економічної активності, розширенням страхового покриття та підвищенням тарифів.

У 2020 р. відбулося скорочення премій за договорами «Зелена картка» через пандемію COVID-19, тоді як внутрішній сегмент залишався стабільним. У 2021 році ринок ОСЦПВВНТЗ продемонстрував відновлення, однак 2022 рік став переломним через повномасштабну війну: зросли страхові премії за міжнародними договорами ОСЦПВВНТЗ внаслідок міграції населення, тоді як внутрішні страхові виплати скоротилися через зниження інтенсивності дорожнього руху.

Впродовж 2023-2024 років зафіксовано зростання премій і виплат на тлі інфляції та часткового відновлення економіки, а у 2025 році - різке збільшення страхових премій за внутрішніми договорами ОСЦПВВНТЗ, що пов'язано з переглядом тарифів і регуляторними змінами. Водночас страхові премії за міжнародними договорами дещо знизилися через стабілізацію міграційних процесів (рис. 1).

Динаміка збитковості ОСЦПВВНТЗ свідчить про підвищення ефективності внутрішнього сегмента (зниження з 51% у 2021 р. до 29% у 2025 р.) та погіршення ситуації у

міжнародному сегменті, де рівень збитковості зріс до 44%, що зумовлено зростанням вартості врегулювання збитків і кількості страхових випадків за кордоном (рис. 1).

Рисунок 1 - Показники діяльності ринку ОСЦПВВНТЗ в Україні

Джерело: [1, с. 135].

Дослідження кількості договорів ОСЦПВВНТЗ впродовж 2016-2025 років засвідчило про загальне зростання ринку ОСЦПВВНТЗ з періодичними коливаннями під впливом зовнішніх факторів. У 2016-2021 рр. спостерігалася стійка тенденція до збільшення загальної кількості договорів, зокрема внутрішніх, що досягли пікового значення у 2021 році (табл. 1).

Таблиця 1 – Кількість договорів ОСЦПВВНТЗ в Україні за 2016-2025 рр.

Кількість договорів	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**2025**
Міжнародні, шт.	716553	702262	755503	1084703	596913	766297	1635981	1624540	1430305	1488952
Внутрішні, шт.	7049462	7408257	7720277	8003279	8333824	9022245	7182329	7668851	8098774	7475324
Разом договорів, шт.	7766015	8110519	8475780	9087982	8930737	9788542	8818310	9293391	9529079	8964276
Електронні внутрішні, шт.	в. д.	в. д.	в. д.	1224419	3095479	4543729	4438409	5294637	6221525	7455348
Частка електронних у внутрішніх договорах, %	в. д.	в. д.	в. д.	15,3	37,14	50,36	61,80	69,0	76,8	99,7

Примітка: в. д. – відсутні данні

Джерело: складено та розраховано автором за даними МТСБУ [4]

Впродовж 2022 року відбулося скорочення внутрішніх договорів ОСЦПВВНТЗ через повномасштабну війну та зниження ділової активності, водночас кількість міжнародних договорів ОСЦПВВНТЗ різко зросла, що було зумовлено масовою міграцією населення за кордон. У 2023-2024 рр. ринок ОСЦПВВНТЗ поступово відновлювався, однак у 2025 р. знову зафіксовано зниження загальної кількості договорів, переважно за рахунок внутрішнього сегмента (табл. 1).

Ключовою тенденцією є стрімка цифровізація ринку: кількість електронних внутрішніх договорів зросла з 1,2 млн у 2019 р. до понад 7,4 млн у 2025 р., а їх частка збільшилася з 15,3% до майже повного охоплення (99,7%). Це свідчить про трансформацію каналів продажу страхових послуг, підвищення їх доступності та адаптацію ринку до сучасних технологічних умов (табл.1).

Зростання обсягів страхових премій (рис. 1) за одночасного скорочення кількості укладених договорів (табл. 1) свідчить про зміну якісних характеристик розвитку ринку

ОСЦПВВНТЗ та має цілком логічне економічне пояснення і свідчить про зміну якісних параметрів ринку, а не його просте зростання чи спад.

По-перше, ключовим фактором є підвищення страхових тарифів. Це може бути зумовлено інфляцією, девальвацією гривні, зростанням вартості ремонту та медичних послуг, а також переглядом лімітів відповідальності. У результаті середня вартість одного полісу зростає, що автоматично збільшує обсяг премій навіть при меншій кількості договорів.

По-друге, має місце структурна зміна страхового портфеля - збільшується частка більш дорогих або ризикових договорів (наприклад, із вищими страховими сумами чи для інтенсивнішого використання транспорту). Це також підвищує середню премію на один договір.

По-третє, важливу роль відіграє консолідація ринку та відбір клієнтів: страховики можуть свідомо скорочувати кількість низькомаржинальних або збиткових договорів, зосереджуючись на більш прибуткових сегментах.

По-четверте, в умовах кризових явищ (зокрема війни) спостерігається зменшення кількості транспортних засобів в обігу або активного використання, що знижує попит на поліси, однак ризики та вартість їх покриття зростають, що відображається у вищих тарифах.

Водночас спостерігається структурна трансформація страхового портфеля, що проявляється у зростанні частки більш дорогих договорів із вищими страховими сумами та ризиковістю. Додатковим чинником є оптимізація діяльності страховиків, які зосереджуються на більш прибуткових сегментах, скорочуючи кількість низькомаржинальних договорів.

Отже, зазначена тенденція відображає перехід до інтенсивної моделі розвитку ринку, де зростання премій забезпечується не кількісним розширенням, а підвищенням вартості страхового продукту та зміною структури попиту.

Узагальнення результатів дослідження свідчить, що ринок ОСЦПВВНТЗ в Україні у 2016-2025 рр. характеризується поступовим розвитком із періодичними коливаннями під впливом макроекономічних, соціальних та воєнних чинників. Незважаючи на кризові явища, ринок зберіг відносну стійкість, демонструючи здатність до адаптації та відновлення.

Виявлено зміщення від екстенсивної до інтенсивної моделі розвитку, що проявляється у зростанні страхових премій на фоні скорочення або нестабільності кількості договорів, покращенні збалансованості страхового портфеля та підвищенні ролі тарифної політики. Водночас суттєвим трендом є цифровізація ринку, яка забезпечила майже повний перехід до електронних договорів і підвищення доступності страхових послуг.

Разом із тим, зберігаються проблеми, пов’язані з впливом зовнішніх ризиків, нерівномірністю розвитку внутрішнього та міжнародного сегментів, а також потребою у вдосконаленні регуляторного середовища. Прийняття нового законодавства та орієнтація на європейські стандарти створюють передумови для подальшої стабілізації, підвищення ефективності функціонування ринку та його інтеграції до міжнародного страхового простору.

Список літератури

1. Мельник Т.А. Ринок обов’язкової автоцивільної відповідальності в Україні: тенденції та трансформації. STREDOEVROPSKY VESTNiK PRO VEDU A VYZKUM, 2026. Том. 2. № 3. С, 123-146. URL: https://phes.com.ua/ojs/index.php/www/en/article/view/131 (дата звернення: 20.04.2026).

2. Мельник Т.А. Страхування відповідальності власників транспортних засобів в Україні в контексті євроінтеграції та страхового менеджменту. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки: зб. наук. пр. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. Вип. 9 (42). С. 225-235. http://economics.kntu.kr.ua/archive/9(42)/42_Melnyk.html (дата звернення: 20.04.2026).

3. Про обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 21 травня 2024 р. № 3720-IX. Редакція від 01.01.2026 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text (дата звернення: 20.04.2026).

4. Статистика. МТСБУ : вебсайт. URL : https://mtsbu.ua/about/statistics (дата звернення: 20.04.2026).